

АЛЕКСАНДРА ЂУРИЧИЋ

ДВЕ ПРИЧЕ

РАКИЛИНА КЋИ

Мислила сам на њу ноћас, у глумом тренутку безнадежне несанице. Видела сам је младу, насмејану, са кратко ошишаном косом, како је изгледала када смо се упознале. Данас је лепша, са круном својих педесет пет година и седом пунђом изнад оних истих младих очију са којима сам се одмах спријатељила не слутећи да ће се једног дана прича о њој испричати сама. Биле смо младе, веровале да нам је све надхват руке не помишљајући да долази тридесет блаћавих година у којима ћемо се делити, разврставати, растајати.

Тих дана, када смо се упознале у Радију, била сам тек пристигла са факултета, спремна да учим и радим за скроман хонорар, она је била неколико година старија и већ уважени музички уредник. Погледале смо се у великој канцеларији уредника и родила се наклоност, осећај да је од свих присутних баш она особа слична мени.

– И то је врста љубави на први поглед, рекла сам јој једном – то кад у мору очију препознаш оне иза којих су и твоје мисли.

Бићемо другарице, посећиваћемо се, свраћати кришом у кафеу на путу кући, смејати се и веровати да је леп живот пред нама.

...*Севастјојољски валс*... орио се баршунасти руски баритон са магнетфонске траке. Била је субота после подне, време када је емитована њена емисија на Првом програму радија. Навикла да ради суботом, а њени прихватили окрњени викенд и остајали код куће да је слушају, нарочито ако је било лоше време па се њеном мужу није миљило да изведе близанце у парк после чега би морао дуго да их умива, пресвлачи и утопљава. Њих двоје били су срећни, живот им се сложио у мозаик од небројено много светлих, углачаних

детаља. Повремене свађе због васпитања деце, расправе око новца, ситнији дугови које су покривали његови родитељи, све је то било занемарљиво у односу на праву срећу коју су осећали.

Изашла је накратко из студија да би запалила цигарету у ходнику. Чула је глас спикера који се спремао да уђе у студио и прочита вести. Искашљавао се, релаксирао усне и гласнице, понављао одломке из текста који су му управо дали... *Председници свих јуџо-словенских рејублика састаће се данас у резиденцији бившеј председника СФРЈ на Охриду... Очекује се да Слободан Милошевић и Фрањо Туђман изнесу своје ставове о могућим решењима...* Угасила је цигарету у великој лименој пепељари у ходнику, ударила ногом у њено постоље и од звука се скоро трже. Треба ући у студио и пуштати следећа два сата сетне романсе и *evergreen* хитове, а можда се тамо доле већ одлучује њихова судбина? По ходницима Радија причало се свашта, а у разметању тачним политичким анализама предњачили су новинари, уверени да знају и разумеју, да никаквог сукоба неће бити, само ће дозволити Словенији и Хрватској да се одвоје, рекао је јуче колега у редакцији, док су сви ватрено заступали своја мишљења, од предвиђања катастрофе до тога да се неће дозволити распад земље, уосталом, због тога се и састају – шта састају, банче и пијанче по Титовим вилама, а нама спремају нови рат, готово је заурлао главни уредник, па се у наједном створеном острвцету тишине сви окренуше његовом зајапуреном лицу. – Пази, Тихомире, добићеш инфаркт, рекла му је, док су је жмарци пролазили од могућности да је у праву, али неће сада на то да мисли, треба завршити емисију, концентрисати се на музику уместо што по читав дан расправљају о политичкој ситуацији. Причају зато што се плаше. И док говоре, већ се деле у два табора – они који имају неког у Словенији или Хрватској или воде порекло оданде, углавном ћуте. Други, чисти Балканци, не би имали ништа против да се католичке земље (ову кованицу први пут користе, нису до сада размишљали о томе шта би могле бити *католичке земље*, колико јуче биле су братске републике) лепо осамостале, без свађе и крви, а ово што остане, нека буде некаква балканска конфедерација у којој би се и даље живело заједно и мирно. – Ма не заносите се, људи, опет виче Тихомир у намери да надјача све друге, не заносите се, Муслимани и Шиптари никуд неће са нама. Онда сви заћуте јер нису сигурни који су то *ми*, па Срби очигледно, Срби који остају овде и све јасније и гласније вичу како Србима треба оставити српске земље. Тада се умири дискусија јер свако се у себи преиспитује да ли је довољно Србин. Ана има ново презиме које је узела када се удала не размишљајући да ли се завршава на *ић*. Сада чује да су у Земуну са улазних врата станова

скидали плочице сви који се не презивају на *ић*, да не би скретали пажњу на себе. Запали нову цигарету, имала је још десет минута до почетка. Зашто би она била сумњива? Презиме је италијанско, њен шармантни Италијан од мајке Српкиње није имао шта да крије, а ни она. Осим што су чували своју тиху срећу, чиме су се замерили? Па и девојачко презиме није је одавало (како човек дође у ситуацију да једног суботњег поподнева толико размишља о својим презименима и да ли не звуче добро у односу на друга?) Није је могло одати презиме њеног оца које је узела и њена мајка, лепа, стасита и поносна Ракила која о својима није много говорила. Није имала коме, чудом спасена, Ракила која се стопила са својим новим окружењем у равницама око Тисе и само је понекад, док је успављивала своју малу ћерку, из ње као водена жила гргорио неки давни глас, тужна песма којом су мајке и бабе њихале колевке њених јеврејских предака. У Израел никада није отишла, није тражила далеке рођаке, њен Милош био јој је цео свет, њена ћерка доказ да живот ипак може однети победу над смрћу, згазити зло, као Свети Ђорђе аждају на икони пред којом се није крстила, али је пазила да кандило гори у празничне дане које је он поштовао. Тако се саткао живот у равници поред Тисе, леп и кратковек као речни цвет, какав само може бити ако га одреди срећа. Док се окренула, Ракила је била бака, њен Милош лежао је поред својих на градском гробљу, а она се паковала за Београд, да чува ћеркину децу, да јој се нађе. И да не буде поново сама, остављена девојчица која никоме није потребна нити од користи. Њена Ана није била безбрижна, имала је, као и све мајке и супруге, читав рој малих брига и обавеза које су је спречавале понекад да буде сасвим концентрисана на послу, размишљајући о децјим болестима, новчаним тешкоћама, дуговима који су се gomилали јер је земља све више економски постртала. Али све то није у њеној свести представљало праву, велику опасност, све до дана кад се ишчекују, тумаче и коментаришу вести које никоме неће донети добро, ни острашћенима, ни патриотима, ни онима који ћуте, ни онима који уклањају своја презимена са врата, ни другима који их кидају и газе, остављајући на отирачима свој вучји траг.

Дан за даном, ходнике Радија освојила је масовна узнемиреност која би добила размере хистерије да није било страха због кога се ћутало, извршавали срамни цензорски задаци или спроводила ефикасна аутоцензура јер страх за егзистенцију је дисциплиновао све. Ана је све више времена проводила на бесконачним састанцима којима је доминирао глас главног уредника, шта треба, шта не треба пуштати у програм, ко је подобан, ко не, чије су песме патриотске, чије издајничке, а подређени су памтили јер

грешке није смело да буде. Ни носталгије, заборавите песме које сте волели, заборавите све што није наше и исправно, заборавите погрешну прошлост јер пред нама је светла и чиста будућност. Није прихватала ову врсту тираније, али није јој се отворено ни супротстављала знајући да је код куће чекају мали синови који немају ништа са свим овим мутним догађајима који се спремају да постану нешто много, много горе, нешто што се нико није усуђивао да изговори. Све више је одрађивала посао, пазећи да не погреша, не буде прва којој ће отворено замерити мањак патриотизма. Али јесу, пустила је у програм неку песму коју није смела и ставили су њено име на списак непријатеља државе, а то је значило нужност одласка, брзо донесена одлука, паковање за две ноћи и осећај среће што авиони још полећу са сурчинског аеродрома. Карте купљене позајмљеним новцем, деца која су изашла из куће, мирно, да нико не посумња, као да иду код лекара или родитељи имају неку неодложну обавезу. Изашла да побегну заувек из земље коју су сматрали својом, а која их је испљунула као нека отрована, загађена утроба из које куља зло. У авиону ју је син први пут озбиљно питао – мама, а ко смо ми, да ли нас зато терају, не, не, немој о томе да мислиш, ти си још мали, мама је нешто погрешила, нешто је лоше урадила на послу, али како, шта, није могла да објасни док се у погледу њеног мужа већ зачињала мисао о њеној стварној кривици, несмотрености која им је разорила живот. И тада зачети раздор није могао да се зацели ничим, најмање теgebним емигрантским животом који им није пружао наду ни када се већ навршило три године у Руану. Знали су да их Париз неће примити, али у малим градовима било је још теже, у тим затвореним конзервативним срединама, са погледима испод ока, са одбијањем да их услуже у радњама где их нису познавали, са невољним мимолилажењем у уским улицама на које су гледала окна затворених прозора... Канада, та земља је једина шанса за нас, рекао је једног јутра и страшно је уплашио, није могла да замисли нову селидбу у сасвим непознато окружење, где неће имати никог јер је Ракила умрла те зиме и по својој изричитој жељи сахрањена на гробљу поред Тисе, тамо где је некад била срећна. Није могла да помисли на Квебек, као ни њена кћи, али места отпору није било, она је била крива за овај егзодус, за ово понижавајуће потуцање једне некад срећне породице Европом, тим заувек њима негостољубивим континентом где је срећа једног народа била променљива као месец и кратка као трептај, а сад треба ићи даље, преко океана, у земљу која пружа уточиште, али под строгим условима прилагођавања њеним правилима.

Прва зима у Монтреалу била је толико јака да читава три месеца није излазила из куће. Он је одвозио и враћао дечаке из школе,

он је нашао посао у граду док је она дане проводила у сутерену који су изнајмили за почетак, док се не снађу, у кући у предграђу чија је власница била сасвим невољна за разговор и пријатељство, волећи мачке више од људи и презирући још младу жену која је овако невешто управљала својом судбином. Брзо је научила француски, колико да не заостаје за децом која су говорила боље од ње већ после неколико месеци. Дани су били дуги као године, а сати се низали споро као у болесничкој соби где се једног дана и обрела, сасвим сломљена душом и телом. Остала је у болници само два дана, добила лекове и вратила се у свој сутерен... не, ово није био живот, али морало се издржати због њих двојице, због њених деака који ово нису ни желели ни заслуживали.

Године су пролазиле, није се јављала, брисала је стара познанства и самим тим разговоре који би јој наносили бол. Била је сама у тужном, пустом предграђу Монреаља, међу кућама људи које није виђала, са аутомобилима скривеним у гаражама, на улици завејаној од новембра до априла којом је само пролазио чистач снега, па би махнула младићу за командном таблом у нади да ће проговорити познати језик, али би он обарао поглед, одговоран према свом слабо плаћеном послу. Она није имала ни такав, музика и уметност нису овде потребни или можда само мало, у некој разумној дози али не и за њу која је одбијала да постане секретарица или маркетинг менаџер неке озбиљније компаније, надајући се да живот поново може бити светао и леп. Њени дечаци одрасли су у младиће сасвим прилагођене новој домовини, то је онај Ракилин ген преживљавања проговорио из њих, мислила је, не примећујући колико су и сенком и кораком све даљи од ње, док су износили своје ствари из родитељског стана и одлазили да живе са неким непознатим, косооким, премршавим и надуреним девојкама које нису желеле ништа од ње, ни кафу, ни загрљај, ни разговор. На брисаном простору самоће опстајао је само прекоран поглед њеног мужа, нема оптужба да је овај избеглички живот последица искључиво њене несмотрености, да се због ње овако потуцају по свету и синови им заборављају језик, мислећи и сањајући своје снове на француском, у окружењу које их је апсорбовало и где се њихова деца неће ни сећати земље из које су им преци дошли, уколико икада буду имали децу јер су изгубили поверење у живот... за све је она крива и [...] зато је боље да одем, преломила је једног дана, не, не треба ми ништа од тебе, сама ћу се снаћи за новац, не желим ништа твоје, не могу више у свему да видим своју кривицу, одлазим, буди срећан, пронађи жену која ће те волети као ја некада, ако је то могуће.

Прошло је неколико година у потпуној самоћи и оскудици, синови су понекад, викендом и за Божић свакако, долазили да је обиђу, који је то празник питала се и радовала му се, није важно, само да их видим на неколико дана, али би се и то претворило у бол када би у њиховим очима видела пресликано оно исто пребацивање, сада још веће и теже, јер отац је био сам, сада и са ореолом напуштеног, остарелог, а толико се жртвовао за све њих, толико је радио свих ових година... И баласт кривице постао је тежи и већи од мајчинске љубави, мора отићи, мора негде пронаћи место за живот где је неће све подсећати на њену кривицу, двадесет година мисли на онај дан када је ушла у студио и пожелела једном песмом да каже своје не! том лудилу, бесмислу што се излегло у некој мрачној утроби и ваљало улицама и њиховим животима као смрдљиви дах звери која се спрема да нападне, она је само хтела да каже не, нека се не понови Ракилина судбина, тетовирани број до краја живота, Ракилин плач за мајком, за браћом, а њено не! постало је крст који је носила и више неће, остало је још мало достојног и живота у снази и због тога мора да оде, да их остави и више не трпи њихов прекор.

Слика на компјутерском екрану остварена модерном комуникацијом коју наша деца зову скајп, а ја зовем бол, показала ми је лепу и насмејану, витку жену која самопоуздано носи своју средовечност, поново уздигнуте главе пред светом који је окружује и који, такође, не познаје, негде на екватору, на обали Тихог океана, окружена тишином од које се тек пристиглима следи крв као некада давно Нуњесу де Балбои када је са врха Анда први пут видео Пацифик. Океан уме да буде и бучан, каже и смеје се, шетам сваког дана плажом, купам се ако је сунчано, а за облачних дана седим на веранди и пишем, пишем на француском, али учим шпански, а српски све више заборављам као и онај гргорави, меки језик на коме ми је Ракила певала успаванке, понекад се сетим мелодије, али немам коме да певам, па изађем на веранду да гледам небо и очи ми засузе од сунчевог бљеска, знаш, овде сви живе на верандама, топло је целе године а годишња доба су обрнута, на то сам се тешко навикла, али на све се човек навикне осим на канадску зиму. Имам војвођанске руже и банане једне поред других у башти, имам море на прагу, шта још да пожелим... Ништа, осим једне заједничке кафе у „Москви”, кад изађемо из Радија, а код куће нас чекају наше нестрпљиве бебе, гладне и некупане и нас две трчимо низ Призренску, смејемо се и трчимо кроз живот који нам је дат држећи до краја нашу децу у рукама, чврсто, у јаловој нади да ћемо их спасити од свега.

ДАРИНКА

У засеок Марићи изнад Бања Луке најбоље је доћи пешице. Узбрдо, обалама потока и малих слапова, притока Врбаса које преко влажног камења хрле према своме ушћу. Житељи често загазе у речицу на путу, пролазећи поред воденице која још меље бели, прштави кукуруз, па преко ливада натопљених планинском влагом и водом која овде избија из сваког бусена чинећи зеленим и пито- мим овај крај, од априла до октобра. Од пре три године до Марића води нов асфалтни пут, а пре тога био је насут па се само камионе- тима могло стићи и превозити грађевински материјал. Нове куће почели су да граде тек када су били сасвим сигурни да је рат завр- шен, кад утихнуше и последња пушкарања која су их чинила неси- гурним, сумњичавим да ли су своји на своме или ће их преко ноћи неко потерати са огњишта и бацити ко зна где, у избегличке кам- пове где би годинама сањали свој праг и окућницу. Онај други, вербални рат, још траје, али до Марића вести путују споро, а и оно што чују већ је неколико пута измењено, улепшано или наружено, већ према прилици.

Кућа Лазара и Даринке најлепша је и најновија, са дрвеним оградама балкона и рунделама цвећа на увек уређеном травњаку, са високим кровом од црвеног црепа који се види из даљине, оцаком и бакарним украсима на забатима, грађена полако и са великом надом да буде дом. Таман кад приведоше крају радове, ћерка им се удаде у суседно село, Дракулиће, а син оде у Машинску школу у Бања Луци. Тако балкон служи највише као осматрачница, у рет- ким тренуцима када се Даринка одмара, а друштво јој праве муш- катле које је донела из Словеније. Били су тамо на раду, кратко, пре него што су се деца родила и почели ратови, пристала је да пође, пре да побегне од свекра и свекрве него што им је заиста био потребан новац, две плате у кафани на Бохињу, она је била за шан- ком по цео дан, Лазар помоћник у кухињи, скоро да им је лакнуло када су им рекли да иду јер им више нису потребни. Тако страшише младост, нису се честито ни науживали једно другог, а већ дођоше деца, а онда страхови, ратови, немање па поново имање кад доби- ше помоћ од међународне заједнице да саграде кућу. Мислили су да је мукама крај, али деца одлучише да оду, а године су пролетеле као сан.

Сваког деветог августа, на дан њиховог заштитиника и славе, Светог Пантелејмона, окупи се читава породица на имању. Осим деце, ту су и браћа, сестре, ујаци и стричеви, њихови унуци па и прауници, све то расуто по свету и решено да током лета дође у завичај, да одмори душу од вечите растрзаности и сумњи. Онда

их сачека мука и јад оних који их читаве године ишчекују, њихове бриге и немања, па вечите расправе где је боље или горе и хоће ли на Балкану икада постојати нормална и уређена земља у којој ће бити перспективе за живот макар ове дечице што сада трчкарају око њих, газе траву и беру цвеће, а домаћица се само смешка и нервозно премишља колико ће јој времена бити потребно да све поново доведе у ред. Припреме за славу почну још средином јула, по највећим врућинама и у времену уграбљеном од пољских радова. Сада је лако, јер постоје замрзивачи и велики фрижидери који примају огромне количине меса, јаја и осталих намирница које ће прерадити Даринкине руке. Месила је и радила увече и ноћу, по хладовини и кад све утихне, кад нема никог да је дозива и нешто јој тражи, а Лазар спава дубоким сном изморених педесет и пет година. Даринка више не броји своје радне сате, ни дане, само је године много муче. Не њене него оне што промину као дашак ветра од једне до друге славе, од једног до другог лета, у ишчекивању да деца наврате, да се роди унучица, а већ јој је трећа година, да син заврши вишу школу, можда и факултет, али то би га сасвим одвукло од земље и имања, а за кога су њих двоје толике године радили и стицали... Све те мисли толико је притисну кад коначно легне у кревет, да се обрадује свитању и наставку посла који јој односи немир и пружа неку чудну утеху и забрав.

Кад је била девојчица, у њиховој скромној сеоској кући, шездесетих година прошлог века, кад је цела земља била богата, а само њихова брдска забит називана пасивним крајем, тада су обележја славе била свећа, колач и жито, скромно и у тишини, да не замере комшије муслимани, комунисти, председник земљорадничке задруге, ма, друга су то времена била, сад свако слави шта и колико хоће, а великих разлога за радост баш и нема. Зато је хране у изобиљу, па ова породична окупљања у центар ставише раскошну трпезу на којој свако од гостију тражи и налази оно што воли, мада неки само пију, па их ближњи опомену пред крај дана да су претерали, али на слави се може и пити, па и посвађати, није реткост. Лазар строго води рачуна да се његови бројни гости не сукобљавају око породичних и других осетљивих тема, читав дан не седа, како је ред и како га је отац научио, долива у чаше и заобилази оне које је пиће већ ухватило, нутка печењем и комадима масне пите, док жени препушта слаткише и кување бројних кафа у бакарним цезвама из којих се шири мирис спокоја. Њихова ћерка, која рано ујутро прва стигне, цео дан дочекује држећи сребрни послужавник са житом и кашичицама, осмехује се рођацима које је заборавила, гурка своју ћеркицу да се игра са осталом децом иако она упорно покушава да остане мајци уз ноге. Даринка је поносна на своје

домаћичко умеће, лети преко травњака од трпезе до кухиње, враћа се задихана и тек што започне неки разговор, већ види да на столу нешто или неко недостаје и жури да поправи, да славски дан буде све оно што живот није, савршен, уредан и под контролом, као неки залог, мали временски талисман наспрам свих невоља које би могле, не дај Боже, човека да снађу.

Овог августа стигли су и неки рођаци из Америке са којима се једва препознаше. Разговор се, као и увек после неспретног увода и трапавих осмеха, касније закотрљао спонтано, са понеком сузом, разменом мишљења о животу тамо и овде, увек са прећутним, неизговореним размирицама где је теже и треба ли се враћати или остајати, ако овде ствари крену набоље... да би касно летње после подне код свих изазвало лаки дремеж, благо пијану носталгију за светом који не познају и осећај кривице да су према свима могли боље, нежније и са више разумевања. У сумрак се појављују последњи гости, што су већ обишли и друге куће, па се њима износи само жито, ракија и кафа, а ситни колачи и преостали комади печења у кухињи пакују онима који већ одлазе, уморни и жељни комфора своје куће. Славски колач исечен је на комадиће и разделен свим гостима са по једном капи црног вина у залагајима од који се мала деца мрште, већ пресита и поспана.

Кад распреди у тишини и мраку баште последње чаше и заостале тањире, Даринка седне на дрвену клупу под лозом и дуго гледа у даљину, према брегу који се губи у помрчини, одакле је некад, не тако давно, стрепела да ће доћи непријатељска војска, а сад јој све делује нестварно, као да Лазар никада није мобилисан, као да је све био само ружан сан из кога се пробудила у овом лепом, уређеном животу у коме јој ништа не недостаје, осим деце, и у коме је ништа не растужује осим времена које све брже пролази, година које се потроше као шибице између два лета, две славе, две јесени, две суботе, два ручка, две кафе испијене на тераси у самоћи. У том вртлогу времена једино што не стиже је да се одмори, и кад је ноћу пробуди нека необјашњива тескоба, у тишини планинског мрака који је гушћи од мастила, кад успе да се избори са страхом од будућности, страхом за децу и притиском у грудима који је необјашњив и подмукао, кад коначно дубоко удахне ту хладну тишину, Даринка пожели само једно – да се одмори од времена које пролази и враћа се у кревет, поред Лазара који спава дубоким сном.